

विद्या भवन बालिका विद्यापीठ लखीसराय

वर्ग दशम् विषय संस्कृत विषयशिक्षक श्यामउदय सिंह

ता: 20-06-2021 (एन.सी.ई.आर. टी. पर आधारित)

पाठ: पञ्चमः पाठनाम जननी तुल्यवत्सला

1. **रेखांकितपदे यथास्थानं सन्धिं विच्छेदं वा कुरुत-**

- i. कृषकः क्षेत्रकर्षणं कुर्वन् + आसीत्।
- ii. तयोरेकः वृषभः दुर्बलः आसीत्।
- iii. तथापि वृषः न + उत्थितः।
- iv. सत्स्वपि बहुषु पुत्रेषु अस्मिन् वात्सल्यं कथम्?
- v. तथा + अपि + अहम् + एतस्मिन् स्नेहम् अनुभवामि।
- vi. मे बहूनि + अपत्यानि सन्ति।
- vii. सर्वत्र जलोपप्लवः संजातः।

उत्तराणि-

- viii. कुर्वन्नासीत्
- ix. तयोः + एकः
- x. नोत्थितः
- xi. सत्सु + अपि
- xii. तथाप्यहमेतस्मिन्
- xiii. बहून्यपत्यानि
- xiv. जल + उपप्लवः

2. **अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखांकितसर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्-**

- i. सा च अवदत् भे वासव! भूषं दुःखिता अस्मि।
- ii. पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा अहम् रोदिमि।
- iii. सः दीनः इति जानन् अपि कृषकः तं पीडयति।
- iv. मे बहूनि अपत्यानि सन्ति।
- v. सः च ताम् एवम् असान्त्वयत्।
- vi. सहस्रेषु पुत्रेषु सत्सवपि तव अस्मिन् प्रीतिः अस्ति।

उत्तराणि-

- vii. धेनुमान्ने सुरभये (सुरभ्यै)।
 viii. धेनुमान्ने सुरभये (सुरभ्यै)।
 ix. दुर्बल बलीवदय।
 x. धेनुमान्ने सुरभये (सुरभ्यै)।
 xi. आखण्डलाय (इन्द्राय)।
 xii. धेनुमात्रे सुरभये (सुरभ्यै)।
3. उदाहरणमनुसृत्य पाठात् चित्वा प्रकृति प्रत्यय विभागं कुरुते:-

यथा- सुरभिवचनं श्रुत्वा इन्द्रः विस्मितः। (श्रु + क्त्वा)

- i. बलीवर्दाभ्यां क्षेत्रकर्षणं कुर्वन्नासीत्।
 ii. स्वपुत्रं दृष्ट्वा सर्वधेनूनां मात् नेत्राभ्यां अश्रूणि आविरासन्।
 iii. सः दीनः इति जानन् अपि पद्धयति।
 iv. धुरं वोढुं सः न शक्नोति।
 v. विशिष्य आत्मवन्दनानुभवामि।
 vi. वृषभौ नीत्वा गृहमगात्।

उत्तराणि-

- vii. कृ + शतृ
 viii. दश + क्त्वा
 ix. ज्ञा + शतृ
 x. वह् + तुमुन्
 xi. वि + शिष् + ल्यप्
 xii. नी + क्त्वा
4. 'क' स्तम्भे विशेषणपदं लिखितम्, 'ख' स्तम्भे पुनः विशेष्यपदम्। तयोः मेलनं कुरुत-

क स्तम्भ	ख स्तम्भ
(क) कश्चित्	(i) वृषभम्
(ख) दुर्बलम्	(ii) कृपा
(ग) क्रुद्धः	(ii) कृषीवलः
(घ) सहस्राधिकेषु	(iv) आखण्डलः

(ड) अभ्यधिका	(v) जननी
(च) विस्मितः	(vi) पुत्रेषु
(छ) तुल्यवत्सला	(vii) कृषकः

5. उत्तराणि-

क स्तम्भ	ख स्तम्भ
(क) कश्चित्	(vii) कृषकः
(ख) दुर्बलम्	(i) वृषभम्
(ग) क्रुद्धः	(ii) कृषीवलः
(घ) सहस्राधिकेषु	(vi) पुत्रेषु
(ड) अभ्यधिका	(ii) कृपा
(च) विस्मितः	(iv) आखण्डलः
(छ) तुल्यवत्सला	